

19. *Der Kastner-Bericht*, 113–114., 121–122. o. Az 1941-es népszámlálás szerint Győrnek 4688 zsidó lakosa volt, 8,2%. 1946-ra 950-en maradtak, 1,5%. 1949-ben egy 495 fős kongresszusi gyülekezet és egy 72 fős ortodox gyülekezet működött. Ezeket Fleischmann Elek, illetve Grünzweig Jakab vezette. A cionizmus és a kozmopolitizmus elleni kampány, valamint az 1956-os események következtében a közösség fokozatosan hanyatlott. Dr. Klein Tibor győri rabbi szerint, aki 1956-ban érkezett Amerikába, a városban lakó zsidók száma 1957-ben feltehetőleg alig haladta meg a 150-et. *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.), 2–3.; 13–14. sz. (1949. május), 12. és 24. Személyes beszámoló a gettóról: Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 414. o. Lásd még Krausz Dezsőné és Haász Márta személyes beszámolóit (YIVO, 768/3635 és 775/3148). Az utóbbi a mezőkövesdi hitközséggel is foglalkozik.

20. *Pinkas ha'kehilot*, 240–243. o. Lásd még Domán István *i. m.* Lásd még a 6. függelékét és Berkes Tímea: „A Győr-Moson-Pozsony vármegyei zsidók története 1944-ben”, *Holocaust Füzetek*, 5. sz., 1996, 6–42. o.

21. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 413. o. 1941-ben Komáromnak kb. 1800 fős zsidó közössége volt a 17 000 fős összlakosságon belül. A háború után a közösség létszáma 100 alá csökkent, Kálmán Imre volt a vezetője. *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.), 2–3.; 13–14. sz. (1949. május), 14. További részletek végeztől lásd Berger G., Pál István és Weiss M. személyes beszámolóit (YIVO, 768/3634, 773/1735. és 776/27.). Lásd még *Pinkas ha'kehilot*, 484–486. o., és *Dokumentumok a zsidóság üldözöttségének történetéhez. Iratok a Komárom-Esztergom megyei levéltárból.* Magyar Auschwitz Alapítvány, Bp., 1994.

22. Pressburger Helmschlager Margit egykori bicskei deportált személyes közlése 1978. július 4-én. Ferenczy 1944. május 29-i jelentése szerint Galánta zsidóit Érsekújvárról deportálták.

23. Ferenczy 1944. május 29-én június 12-ét és 15-ét jelentette, mint a deportálás tervezett dátumát, összesen 7330 főt remélt deportáltatni.

24. A párkányi zsidókat június 6-án az esztergomi zsidókkal együtt Lévára vitték. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 114. o. Verebély 80–85 zsidó családját a szomszédos falvakból való zsidókkal együtt először a helyi gőzmalomba gyűjtötték össze május 9-én. Öt-hat kivételezett családot a zsinagógában koncentráltak, de június 8-án ezeket is átvitték a malomba. Két nappal később a gettó egész lakosságát áttelepítették Lévára, ahol június 13-án kezdődött meg a bevagonírozás. Tel-Avivban kapott személyes közlés Rachel Herzogtól, a verebélyi gettó túlélőjétől.

25. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 412. o. A május 29-én kelt, Ferenczy-féle jelentés szerint Párkány zsidóit Komáromba, Verebély zsidóit Érsekújvárra szállították.

26. Lásd a 6. függelékét.

27. Székesfehérvárnak 1941-ben 2075 zsidó lakosa (4,3%) volt. 1946-ra a közösség 289 főre csökkent, azaz 0,6%-ra. A túlélőknek a környező falusi területekről történő beköltözésével a közösség létszáma ismét növekedett, és 1949-re a kongresszusi csoportnak 346 tagja, az ortodox csoportnak pedig 30 tagja volt. Gerőfi Ármin, illetve Adler Győző volt a vezetőjük. Egy évtizeddel később a közösség létszámát 300 főre becsülték. Gerőfi volt a világi vezetőjük; a közösség lelki szükségleteiről a budapesti Schwartz Mór rabbi gondoskodott, aki rendszeresen ellátogatott a városba. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 413–414. o., *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.), 2–3.; 13–14. sz. (1949. május), 20. és 25.; *Új Élet*, Bp., 1959. április 15. Ferenczy május 29-i jelentése szerint Bicske és Ercsi zsidóit nem Komáromba, hanem Székesfehérvárra szállították.

28. Az abai zsidó hitközség történetének részletes leírását lásd Michael Sozan: